

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

ΕΝΑΣ ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΠΕΝΑΣ

του **Ιάσονα Τριανταφυλλίδη**

Ο κόσμος σήμερα, ειδικά οι νεότερες γενιές, μπορεί να διασκεδάζει με τη «Χαρτοπαίχτρα», το «Στραβόξυλο», με το «Ένας βλάκας και μισός», τη «Μαντάμ Σουσου», το «Ξύπνα Βασίλη», το «Φωνάζει ο κλέφτης» ή το «Ζητείται ψεύτης», μπορεί οι πιο ψαγμένοι να απολαμβάνουν τη «Γη του Πόντου», το πολυσέλιδο βιβλίο που έγραψε για την πατρογονική του Γη ο Δημήτρης Ψαθάς, μπορεί να απολαμβάνουν την πένα του Δημήτρη Ψαθά και τις περιπέτειές της πάνω στη σκηνή του θεάτρου, αλλά είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς τι δύναμη είχε η πένα του στα κοινωνικοπολιτικά πράγματα της Ελλάδας τα τελευταία σαράντα χρόνια της ζωής του.

Ο Δημήτρης Ψαθάς γεννήθηκε το 1907 στην Τραπεζούντα του Πόντου και το 1923, ήρθε στην Αθήνα πρόσφυγας, όπου σπούδασε και ασχολήθηκε πρώτα με τη δημοσιογραφία, μετά με το χρονογράφημα και το ευθυμογράφημα και τέλος με το θέατρο. Το 1937 ήταν που κυκλοφόρησε το πρώτο του βιβλίο, έναν τόμο με ευθυμογραφήματα και τίτλο «Η Θέμις έχει κέφια» και τον επόμενο χρόνο ήρθε η σειρά του «Η Θέμις έχει νεύρα», ενός ακόμη τόμου, λόγω της μεγάλης επιτυχίας του πρώτου. Εύθυμες στιγμές από τα δικαστικά έδρανα μέσα από τη μοναδική του γραφή. Δεκαετίες μετά έγιναν, τηλεοπτική σειρά. Κατόπιν μπήκε στη ζωή του και στη ζωή όλων μας η «Μαντάμ Σουσου».

Το 1945 ο Δημήτρης Ψαθάς με τα βιβλία του «Χειμώνας του '41» και «Αντίσταση» κατέθεσε τη δική του εμπειρία από την Κατοχή, όπως έγινε το ίδιο και το 1946 με το βιβλίο του «Το χιούμορ μιας εποχής». Στα βιβλία του «Κάτω από τους ουρανοξύστες» το 1950, «Στη χώρα μυλόρδων» το 1951, «Παρίσι, Σταμπούλ και άλλα εύθυμα ταξίδια» το 1951, έγραψε τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις από την Αμερική, την Αγγλία, τη Γαλλία και την Τουρκία. Ας μην ξεχάσουμε τα βιβλία του «Οικογένεια Βλαμένου» το 1956 και το «Παρ' ολίγον να γελάσουμε» το 1960, καθώς και τα βιβλία του «Από την εύθυμη πλευρά», «Στο καρφί και το πέταλο» και «Πέρα βρέχει», που περιλαμβάνουν μια επιλογή από τα δημοφιλή χρονογραφήματά του...

Ξεκίνησε να γράφει θέατρο το 1940 με «Το Στραβόξυλο» που έκανε πάταγο και τον καθιέρωσε αμέσως και ανάμεσα στις μεγαλύτερες επιτυχίες του περιλαμβάνονται «Ο εαυτούλης μου» το 1941, η «Μαντάμ Σουσου» βέβαια το 1942, ο τραγικός όσο και κωμικός «Φον Δημητράκης» το 1946, ένας ύμνος στην Αντίσταση που έγραψε ο προοδευτικών αντιλήψεων Ψαθάς με τον κατεξοχήν αντι-ήρωά του, και βέβαια οι μεγάλες του επιτυχίες σαν το «Ζητείται ψεύτης» το 1953, από τις μεγάλες επιτυχίες του Θεάτρου Κοτοπούλη με τον Ντίνο Ηλιόπουλο, «Μικροί Φαρισαίοι» το 1954, το «Ένας βλάκας και μισός» το 1956, που ήταν από τις πολύ μεγάλες επιτυχίες του Βασίλη Λογοθετίδη, το «Φωνάζει ο κλέφτης» το 1958, η «Εταιρεία θαυμάτων» το 1959, η τεραστίων διαστάσεων επιτυχία της «Χαρτοπαίχτρας» το 1963 με τον θίασο της Κυρίας Κατερίνας, το «Ξύπνα Βασίλη» το 1965, «Ο Αφελής» το 1973 και «Το Ανθρωπάκι» το 1974, είναι μερικά μόνο από τα πασίγνωστα και πολυαγαπημένα θεατρικά του έργα που ανεβαίνουν και ξανανεβαίνουν μέχρι σήμερα με μεγάλη επιτυχία στο θέατρο, ενώ οι ταινίες που στηρίχτηκαν σε κάποια από αυτά εξακολουθούν να προβάλλονται με αμείωτη επιτυχία.

*Ξεκίνησε να γράφει θέατρο το 1940 με «Το Στραβόξυλο»
που έκανε πάταγο και τον καθιέρωσε αμέσως.*

Τις καλύτερες από αυτές –«Ζητείται ψεύτης», «Ο Ατσίδας» από το θεατρικό του «Εξοχικόν κέντρον ο Έρωσ»,

«Η Χαρτοπαίχτρα», «Φωνάζει ο κλέφτης» και «Ξύπνα Βασίλη»– τις γύρισε σε ταινία ο Γιάννης Δαλιανίδης στη Φίνος Φιλμ, εκτός από το «Ένας βλάκας και μισός», το οποίο το γύρισε για την εταιρία Αφοι Ρουσσόπουλοι-Γ. Λαζαρίδης-Σαρρή-Ψαρράς...

Ο Δημήτρης Ψαθάς ήταν από τους λίγους αν όχι ο μόνος από τους μεγάλους συγγραφείς κωμωδιών που έγραφε μόνος του. Δεν είχε ποτέ συγγραφικό δίδυμο, όπως οι περισσότεροι της εποχής του. Σήμερα μπορεί να ξέρουμε τα περισσότερα από τα θεατρικά του και τις ταινίες που βασίζονται σε αυτά και η πένα του Ψαθά να θεωρείται ασυναγώνιστη, όμως δύσκολα μπορεί να φανταστεί κάποιος τη δύναμη που είχε το χρονογράφημα-ευθυμογράφημα του Δημήτρη Ψαθά στην πρώτη σελίδα των «Νέων» για πολλές δεκαετίες, για την ακρίβεια μέχρι το 1975 οπότε, με μια κίνηση που άφησε τους πάντες άλαλους, ο Ψαθάς μετακόμισε στην πρώτη σελίδα της καινούργιας τότε «Ελευθεροτυπίας», όπου και παρέμεινε έως τον θάνατό του, το 1979, στα 72 του χρόνια.

*Ο Δημήτρης Ψαθάς δεν είχε ποτέ συγγραφικό δίδυμο,
όπως οι περισσότεροι της εποχής του.*

Υπήρχαν άνθρωποι που αγόραζαν τα «Νέα» μόνο και μόνο για να διαβάσουν το χρονογράφημά του στην πρώτη σελίδα. Και δεν ήταν ένα απλό ανάλαφρο χρονογράφημα-ευθυμογράφημα, γιατί ο Ψαθάς ήταν βαθιά πολιτικοποιημένος άνθρωπος, με οξύτατη ματιά πάνω σε κάθε είδους θέμα, πολιτικό, κοινωνικό, καλλιτεχνικό κλπ, και με ακόμα πιο αιχμηρή πένα, που έφερνε πολλούς σε πάρα πολύ δύσκολη θέση. Ένα σημείωμα του Ψαθά στην πρώτη σελίδα των «Νέων» τότε είχε αμέσως αντίκτυπο και ποτέ δεν περνούσε απαρατήρητο. Αυτή η πλευρά του Ψαθά είναι από τις λιγότερο γνωστές στις νεότερες γενιές, γιατί βέβαια για τους παλαιότερους ήταν μέρος της καθημερινής τους ζωής.

Ο Δημήτρης Ψαθάς στα 72 χρόνια της ζωής του άφησε ένα πλούσιο θεατρικό και συγγραφικό έργο που είναι αρκετό για να του εξασφαλίσει μια θέση στην αθανασία, αλλά ο «οργισμένος» τρόπος γραφής του σαν χρονογράφου απέναντι σε κάθε μορφής εξουσία του έδινε μια άλλη αίγλη και μια διαφορετική λαϊκή αποδοχή. Γι' αυτό και οι πολιτικοί της εποχής σεβόντουσαν έως έτρεμαν την πένα του...

Έζησε μια ήρεμη οικογενειακή ζωή με την αγαπημένη του γυναίκα Αγγελική, τις κόρες του και τα εγγόνια του και μέχρι το τέλος της ζωής του δεν γνώρισε ποτέ αυτό που λέμε παρακμή. Ευτυχημένος, όσο και οργισμένος άνθρωπος που δεν σήκωνε μύγα στο σπαθί του. Και μια και αυτό είναι ένα θεατρικό πρόγραμμα αξίζει να προσθέσουμε εδώ ένα –ευφύεστατο– κομμάτι από το προλογικό του σημείωμα για το θεατρικό του έργο «Ο Αχόρταγος» το 1966 όπου με πολύ χιούμορ αλλά και διαύγεια βάζει τα πράγματα στη θέση τους για τον –κάθε– συγγραφέα του έργου του, τους κριτικούς και το κοινό βέβαια...

Ο Ψαθάς ήταν βαθιά πολιτικοποιημένος άνθρωπος, με οξύτατη ματιά πάνω σε κάθε είδους θέμα.

«Είναι, βλέπετε, ανάγκη να γράψει στο πρόγραμμα ο συγγραφέας μερικά λόγια για το έργο του. Κι αν δεν είναι ανάγκη, όμως, έχει τόσο καθιερωθεί η τέτοια συνήθεια, ώστε η αποφυγή της «πεπατημένης» θα μπορούσε να σημειωθεί σαν μια παράλειψη ή ιδιοτροπία. Μοιραία λοιπόν ο κάθε συγγραφέας προβάλλει πρώτος και καλύτερος –μετά της σχετικής φωτογραφίας– για να διαφωτίσει το κοινό και να εξηγήσει το πώς και γιατί του ήρθε να γράψει το παιζόμενο, και τι σπουδαία διανοήματα είχε να πει και κατάφερε εντέλει ή δεν κατάφερε να κρύψει επιμελώς μέσα στις συναρπαστικές στιγμές του έργου του. Αλλά είναι γνωστό ότι ο μόνος ακατάλληλος για να μιλήσει για ένα έργο είναι ο ίδιος ο συγγραφέας του, επειδή συμβαίνει, κατά κανόνα, να το νομίζει σπουδαίο, άσχετα αν τις περισσότερες φορές υποκρίνεται τον ταπεινόφρονα και με πολλή δόση μετριοφροσύνης βεβαιώνει ότι, τέλος πάντων, δεν έγραψε ένα αριστούργημα, αλλά, πρώτα ο Θεός, κάτι κατάφερε.

Η κοινή πείρα, όμως, λέει ότι κακό του κεφαλιού του κάνει ο συγγραφέας, μιλώντας για το έργο του, επειδή οι μόνιμοι που συζητάνε τα λόγια του είναι οι κριτικοί, που αρπάζονται απ' αυτά κι αρχίζουν τα δικά τους: «Μας λέει ο συγγραφέας ότι ήθελε να πλάσει ανθρώπους αλλά είναι αστείο να γίνεται τέτοια συζήτηση για το κατασκευάσμα που είδαμε». Κι από κει και πέρα... δωσ' του να καταλάβει!

Πιο πονηροί οι συγγραφείς κωμωδιών –ή πιο ειλικρινείς– προσπαθούν συνήθως ν' αποφεύγουν τα κατατόπια και λένε τα γνωστά περί δυσκόλου της εποχής, περί βασάνων και δυσθυμίας του κόσμου και περί της ανάγκης να δοθούν «δύο ώρες ευχάριστες» στο κατατυραννισμένο απ' τις αγωνίες και τα άγχη του αιώνα μας, νοήμον κοινόν.

Σαν συγγραφέας κωμωδιών δεν μπορώ να πω ότι στερούμαι εντελώς μιας τέτοιας πονηριάς και πολύ θα ήθελα ν' αποφύγω τα κατατόπια με καλύτερο ακόμα τρόπο, δηλαδή, κανένα πρόλογο...».

Και ας κλείσουμε πάλι με Ψαθά:

«Σε μέρες άλλωστε, τόσο χαλεπές κι ανήσυχες, ας ξεχαστούμε για λίγη ώρα, μιλώντας για τις ωραιότερες στιγμές του ανθρώπου, τις πιο κεφάτες, τις στιγμές που ο άνθρωπος γίνεται πιο άνθρωπος, τις στιγμές που ο άνθρωπος γελά...».

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΜΑΝΤΑΜ ΣΟΥΣΟΥΣ

του **Ιάσονα Τριανταφυλλίδη**

Υπάρχουν δημιουργοί που ανεξάρτητα από τη μικρή ή μεγάλη επιτυχία που έχει το έργο τους, καλλιτεχνική ή σε σχέση με την απήχηση στο κοινό –ή κι απ' τα δύο–, ανεξάρτητα από το πόσο γνωστό κι αγαπημένο είναι στο σύνολό του αυτό το έργο, φτιάχνουν κάποια στιγμή κάτι, αυτό το «κάτι», το τόσο

πολύ ξεχωριστό, μοναδικό κι ενδιαφέρον που ξεπερνάει κατά πολύ όχι απλώς το υπόλοιπο έργο, αλλά καμιά φορά και τον ίδιο τον δημιουργό του. Πολύ συχνά ο δημιουργός από την κεφαλή του έργου του βρίσκεται στην «ουρά» του ή και πολύ συχνά το δημιούργημα αποκτά δική του ζωή, βγαίνει στον δρόμο, γίνεται κτήμα του κόσμου, σύμβολο κεντημένο με τον μανδύα του θρύλου...

Η «Μαντάμ Σουσου» μοιάζει σαν να ξεπέρασε όχι μόνο τον ίδιο τον δημιουργό της αλλά και καθετί ανάλογο που φτιάχτηκε στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα.

Ο Δημήτρης Ψαθάς έχει γράψει πολλά κι επιτυχημένα θεατρικά έργα, τα περισσότερα από τα οποία, αν όχι όλα, βασίζονται σε ανθρώπινους τύπους. Η «Χαρτοπαίχτρα», ο «Αχόρταγος», το «Στραβόξυλο», «Ένας βλάκας και μισός», ο «Φον Δημητράκης», κι όμως η «Μαντάμ Σουσου» που δημιούργησε το μυαλό και η πένα του σε μια λαμπρή στιγμή, όπου προφανώς όλα τα άστρα του ουρανού τον φώτιζαν και τον οδηγούσαν, μοιάζει σαν να ξεπέρασε όχι μόνο τον ίδιο τον δημιουργό της αλλά και καθετί ανάλογο που φτιάχτηκε στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα· δεν ήταν πια ρόλος, δεν είναι πια τύπος, δεν είναι έργο, είναι ένα πρότυπο, είναι ένα μοντέλο, έστω και... προς αποφυγή, είναι ένας «...ισμός», ο «σουσουδισμός».

Άλλωστε και ο ίδιος ο Ψαθάς σε μια από τις πολλές εκδόσεις του βιβλίου της «Μαντάμ Σουσούς», το 1977, σημειώνει στον πρόλογο:

«Επί χρόνια και χρόνια η Μαντάμ Σουσου στάθηκε... περίπου ένα βάσανο για μένα. Από την ώρα που πρωτοφάνηκε στις σελίδες ενός περιοδικού με τον γενικό τίτλο «Βίος και Πολιτεία της Μαντάμ Σουσούς» απέκτησε δική της υπόσταση και τόσο έντονη προσωπικότητα, ώστε να ξεφύγει σχεδόν εντελώς από τα χέρια μου και να κάνει ό,τι θέλει. Κάποτε τη βαρέθηκα και την πέθανα, περιγράφοντας και τη σχετική κηδεία της. Φρόντισα, για μεγαλύτερη σιγουριά, να της κάνω κι επιτύμβιο. Ακούστε τον:

Η ηρωίδα μου, χειραφετημένη απόλυτα, είχε αποκτήσει τόσο δυνατή προσωπικότητα, ώστε έκανε του κεφαλιού της...

Ενθάδε κείται η Σουσου / αριστοκράτις και λουσου κυρία καθωσπρέπει. / Διαβάτα, στάσου ευλαβώς και υποκλίσου ευγενώς / Γιατί του τάφου τούτου η πλαξ μπορεί να σου φωνάξει: Βλαξ!

Νόμιζα ότι είχα κι εγώ το δικαίωμα ζωής και θανάτου για την ηρωίδα μου, όπως το έχουν όλοι οι συγγραφείς. Αμ δε! Οι διαμαρτυρίες των αναγνωστών και η αγανάκτησή τους στάθηκαν τόσο θεαλλώδεις, ώστε αναγκάστηκα κάτω απ' την οργή και την πίεση των φίλων της, να θεωρήσω τον θάνατό της σαν μια ψεύτικη πληροφόρηση. Τη Σουσου τη θεωρούσαν οι αναγνώστες τόσο ζωντανή, ώστε κινδύνεψα να κατηγορηθώ για φόνο εκ προμελέτης. Έτσι ομολόγησα δημοσία το λάθος μου και την ανέστησα εκ νεκρών, για να συνεχίσει τη θριαμβευτική καριέρα της.

Αυτό δείχνει ότι η ηρωίδα μου, χειραφετημένη απόλυτα, είχε αποκτήσει τόσο δυνατή προσωπικότητα, ώστε έκανε του κεφαλιού της.

Όχι, δεν θα τελείωνα ποτέ με τη Μαντάμ Σουσου Παναγιώτου του μεγαλέμπορου ή διευθυντού Τραπεζής ή εισαγωγέως, κόρη του ιατρού Ευθυβούλου με το όνομα. Τυπώθηκε στην Κατοχή, τυπώνεται τώρα στο 1977 και ξέρω ότι ο κόσμος δεν θα σταματήσει να διασκεδάζει με τους άθλους της στον Βούθουλα και στο Κολωνάκι. Ο συγγραφέας δεν έχει καμιά ευθύνη και ζητά μόνο απ' την άτιθαση ηρωίδα του να τον αφήσει επιτέλους ήσυχο».

Η Μαντάμ Σουσου έχει μεγάλη ιστορία, μεγαλύτερη από κάθε άλλον τύπο που δημιουργήθηκε από το χέρι συγγραφέα στη νεότερη Ελλάδα.

Το τι είναι ακριβώς βέβαια η Σουσου είναι λίγο δύσκολο να το αναλύσουμε, γιατί πολύ συχνά μια λέξη ή ένα όνομα σημαίνουν τόσα πολλά που μετά χρειάζονται εκατοντάδες λέξεις για να εξηγήσουν τι σημαίνει αυτό το «κάτι». Όλοι καταλαβαίνουμε τι σημαίνει όταν λέμε για κάποια ότι είναι «Σουσου» ή ότι «σουσουδίζει». Αλλά αν ρωτήσουμε κάποιον τι ακριβώς είναι η Σουσου μπορεί και να δυσκολευτεί να πει τι είναι ακριβώς. Είναι μια φαντασμένη; Είναι μια ποιητική προσωπικότητα; Είναι μια δυστυχισμένη που προσπάθησε με κάθε τρόπο να κάνει τα όνειρά της πραγματικότητα; Είναι μια φτωχή που παριστάνει την πλούσια; Είναι μια χαζή που επιμένει να ζει σε έναν άλλο κόσμο; Είναι μια Ελληνίδα Μπλανς Ντιμπούα γραμμένη μια δεκαετία πριν ο Τένεσι Ουίλιαμς συλλάβει τη Μπλανς Ντιμπούα που όπως και η Αμερικάνα ξαδέρφη της «δεν την ενδιαφέρει ο ρεαλισμός αλλά η γοητεία» και της αρέσει «να φτιάχνει τα πράγματα καλύτερα απ' ό,τι είναι»; Είναι μια τρελή για δέσιμο; Είναι μια γυναίκα που έπαιξε κι έχασε; Είναι μια ονειροπόλα ψυχή που αρνείται να προσγειωθεί στην πεζή πραγματικότητα;

Όλα αυτά είναι η Μαντάμ Σουσου και ακόμα παραπάνω κι ο καθένας κρατάει στο μυαλό του αυτά που προτιμά, αυτά που γουστάρει, αυτά που του ταιριάζουν περισσότερο. Κι αυτά που εισπράττει βέβαια από την προσωπικότητα που αντιμετωπίζει είτε στις σελίδες ενός βιβλίου, είτε σε μια θεατρική σκηνή, είτε στην οθόνη, μεγάλη ή μικρή...

Η Μαντάμ Σουσου που για άλλη μια φορά θα δει να πέφτουν πάνω της τα φώτα της ράμπας και της δημοσιότητας, έχει μεγάλη ιστορία, μεγαλύτερη από κάθε άλλον τύπο που δημιουργήθηκε από το χέρι συγγραφέα στη νεότερη Ελλάδα κι ενώ πολυς κόσμος δεν το έχει συνειδητοποιήσει είναι γιατί η Σουσου τα τελευταία 70 χρόνια εμφανίζεται συνεχώς μπροστά του με άλλη μορφή και με την ίδια πάντα επιτυχία. Κι επειδή η Ελλάδα δεν είναι Αμερική, Γαλλία ή Αγγλία, όπου οι άνθρωποι σέβονται, εκτιμούν κι αναμετρούν συνεχώς το παρελθόν τους γιατί διδάσκονται από αυτό, επειδή στην Ελλάδα υπάρχουν μνημεία αλλά όχι μνήμη κι επειδή στην Ελλάδα κυριαρχεί το «δος υμίν σήμερον», η ασταμάτητη μετάλλαξη της Σουσούς μας κάνει να ξεχνάμε την ιστορία της και μας συστήνεται κάθε φορά από την αρχή, σαν κάτι καινούργιο...

Σε διαφήμιση του περιοδικού «Θησαυρός», στο τεύχος της 2^{ας} Απριλίου 1939, μπορούμε σήμερα να διαβάσουμε το εξής κείμενο: «Από το ερχόμενο πανηγυρικό τεύχος του «Θησαυρού», ένας νέος

σπαρταριστός τύπος, που θα σκορπίσει γέλιο και ευθυμία: ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΑΝΤΑΜ ΣΟΥΣΟΥΣ. Τον γράφει ο άσσος των ευθυμογραφημάτων μας ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ».

Πώς ξεκίνησε όμως η Σουσου; Ο Δημήτρης Ψαθάς σε συνέντευξή του σε περιοδικό εκείνης της εποχής αναφέρει με τον δικό του, χαριτωμένο τρόπο τη δημιουργία της:

«Δεν είναι η πρώτη φορά που μου υποβάλλεται το ερώτημα: Πώς ήταν κ. Ψαθά και γράψατε τη «Μαντάμ Σουσου»; Πώς τη «συνελάβατε»; Υπήρχε η Μαντάμ Σουσου; Είχατε κανένα πρότυπο; Πώς σας ήλθε η ιδέα; Και φυσικά τα ερωτήματα αυτά δεν με ενθουσιάζουν ιδιαίτερα γιατί στο κάτω-κάτω της γραφής δεν είναι μόνο η πυργοδέσποινα του Βούθουλα που έχω... εις βάρος μου, στα τόσα χρόνια που επιδίδομαι ευφροσύνως στο σπορ του γρατζουνίσματος του αθώου χάρτου. Κι όμως, επί χρόνια και χρόνια με κυνηγά αυτός ο τίτλος... Ο συγγραφέας της «Μαντάμ Σουσούς»... Πώς, λοιπόν, ήταν και την πρωτόγραφα; Πώς μου ήλθε η ιδέα; Κατ' αρχήν –για να πω και του στραβού το δίκιο– το ερώτημα ή τα ερωτήματα γύρω από τη γέννηση της ανεκδιήγητης ηρωίδας δεν είναι εντελώς αδικαιολόγητα, αφού πρόκειται για έναν τύπο, η αλήθεια του οποίου –παρά την έντονη γελοιογραφησή του– τον έκανε γνωστό και δημοφιλέστατο όχι μονάχα στα πέρατα της Ελλάδας, αλλά και του έξω ελληνισμού. Το όνομα Σουσου και το επίθετο «σου-σουδισμός» πολιτογραφήθηκαν ως γνωστόν στη γλώσσα μας και προβάλλουν ακόμα και στα γραφτά δημοσιογράφων και συγγραφέων, στις περιπτώσεις που χρειάζονται να υπογραμμισθούν θέματα μεγαλομανίας...».

Το όνομα Σουσου και το επίθετο «σου-σουδισμός» πολιτογραφήθηκαν ως γνωστόν στη γλώσσα μας και προβάλλουν ακόμα και στα γραφτά δημοσιογράφων και συγγραφέων, στις περιπτώσεις που χρειάζονται να υπογραμμισθούν θέματα μεγαλομανίας...

Και ο Ψαθάς συνέχιζε: «Όπως γίνεται με όλες τις μεγάλες επιτυχίες, εντελώς... άδοξος είναι και ο τρόπος που «συνελήφθη» και πρωτογράφηκε, για ν' αρχίσει και να συνεχίσει την απίθανη καριέρα της. Έγραφα, τότε, διάφορους «τύπους» στον «Θησαυρό» –ένα είδος «σήριαλ», με τον ίδιο πάντα κεντρικό ήρωα, γύρω από τον χαρακτήρα του οποίου πλεκόντουσαν τα επεισόδια– όταν είχα τελειώσει τον «Αριστεϊδη τον Ατυχή», αν θυμάμαι καλά, έτος σωτήριο 1938. Έπρεπε, λοιπόν ν' αρχίσω άλλον. Αρχισυντάκτης του περιοδικού ήταν ο Απόστολος Μαγγανάρης, που με κυνηγούσε:

– Έλα, τι θα μας γράψεις παρακάτω; Πρέπει να έχω εγκαίρως τον καινούργιο τύπο σου, γιατί σου κρατώ τη σελίδα.

Απαντούσα ότι είχα μπαφιάσει να γράφω, ας μην έμπαινε συνεργασία μου σε μερικά φύλλα, αλλά ο Απόστολος ήταν αδιάλλακτος:

- Αδύνατον! Αύριο το θέλω το κομμάτι σου!...
- Αύριο; Είσαι τρελός; Αφού δεν έχω τίποτα υπόψη μου.
- Άμα καθήσεις κάτω, θα βρεις! Μην το συζητάς. Η σελίδα σου είναι ανοιχτή. Περιμένει κι ο

σκισσογράφος για τη ρουμπρίκα και το σκίτσο.

Έφερα όσες ακόμα αντιρρήσεις, αλλά δεν γινόταν τίποτα: Στο διάβολο!... είπα, τι να γράψω; Και κάθησα καταγανακτισμένος στο γραφείο μου για να μουτζουρώσω μερικά χειρόγραφα και να τα στείλω – να γλυτώσω από το κυνήγι. Ουφφφ!..

Έναν «τύπο» έπρεπε να γράψω, έτσι; Ο προηγούμενος ήταν άντρας, θα έπρεπε, λοιπόν, για ποικιλία, να γράψω τώρα για μια γυναίκα. Τι είδος γυναίκα όμως; Φλύαρη; Δεν ήταν κωμική, θα ήταν κουραστική. Κουτσομπόλα; Θα ήταν πολύ κοινοτοπική. Επιπόλαια; Γκαφατζού; Δεν μου άρεσαν τόσο πολύ οι ιδέες – πολύ αργότερα έγραψα ένα άλλο «σήριαλ», στον «Ταχυ-δρόμο» με τον τίτλο «Ζοζώ η γκαφατζού». Άξαφνα θυμήθηκα μια γειτόνισσά μας ήταν τύπος γυναίκας μεγαλομανούς: Αυτή είναι!... είπα.

*Έναν «τύπο» έπρεπε να γράψω. Τι είδος γυναίκα όμως;
Άξαφνα θυμήθηκα μια γειτόνισσά μας ήταν τύπος γυναίκας
μεγαλομανούς.*

Σκιτσάρισα στα γρήγορα τον τύπο –βιαζόμουν να τελειώσω για να βγάλω από πάνω μου την υποχρέωση– συμπλήρωσα το γραφτό μου με το πρώτο επεισόδιο, πήρα τα χειρόγρατά μου αμέσως και έτρεξα στον Μαγγανάρη:

- Πάρ' τα και άφησε με ήσυχο.
- Εντάξει! Δεν σου έλεγα ότι άμα καθήσεις κάτω, θα γράψεις; Να μ' ακούς εμένα! Πώς τον λες τον τύπο σου;
- Μαντάμ Σουσουύ!
- Α, γυναίκα. Είναι καλός ο τύπος;
- Αν θυμάμαι καλά, είπα τη λέξη του Καμπρόν.
- Μπράβο, είπε ο Μαγγανάρης. Θα πάει γούρι!...»

Κάποια στιγμή, στην πρώτη έκδοση του βιβλίου «Μαντάμ Σουσουύ» από τις εκδόσεις «Κασταλία» το 1940, ο Ψαθάς είχε γράψει και μια αφιέρωση: «Στην παλιά μου γειτόνισσα που μου ενέπνευσε τον τύπο της ΜΑΝΤΑΜ ΣΟΥΣΟΥΣ ΑΦΙΕΡΩΝΩ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥΤΟ σαν ένα μικρό δείγμα ευγνωμοσύνης για τις ωραίες στιγμές κεφιού που μου χάρισε δίχως να το υποπτευθεί ποτέ. Από τον τύπο της έφτιαξα τον μικρό αυτό καθρέφτη που τον χαρίζω ολόψυχα ΣΤΙΣ ΑΠΕΙΡΕΣ ΣΟΥΣΟΥΔΕΣ που γνώρισα από τότε, σε όποια γειτονιά κι αν έκα-τσα, πιστεύοντας ότι προσφέρω δώρο ευπρόσδεκτο στον κάθε αναγνώστη, αλλά μαζί ΔΩΡΟ ΩΦΕΛΙΜΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΟ για εκείνες που θα δουν κάτι από τον εαυτό τους μέσα στις σελίδες του».

*Σουλούπι σπαρταριστό. Ύψος επιβλητικό. Μύτη λίγο
στριφτή
προς τα πάνω. Πόζα. Καπελάκι στην κορφή του κεφαλιού μ'
ένα κόκκινο φτερό που τινάζεται στα ύψη σαν πρόκληση στο
σύμπαν.*

Ο ίδιος ο Ψαθάς περιγράφει την ηρωίδα που έφτιαξε μέσα στην πίεση και στο τρέξιμο της δουλειάς, χωρίς να σκεφτεί πως εκείνη την ώρα έγραφε ιστορία, μια πολύ σαφή περιγραφή του πώς είναι τελικά αυτή η Μαντάμ Σουσού:

«Σουλούπι σπαρταριστό. Ύφος επιβλητικό. Μύτη λίγο στριφτή προς τα πάνω. Πόζα. Καπελάκι στην κορφή του κεφαλιού μ' ένα κόκκινο φτερό που τινάζεται στα ύψη σαν πρόκληση στο σύμπαν. Ψηλή, ξερακιανή. Γυναίκα ή φαινόμενο; Κεφάλι προς τα πίσω. Το πηγούνι της ψηλά, η μύτη της ψηλότερα, το μάτι της στο χάος. Όποιος στέκεται μπροστά της νιώθει τον εαυτό του μέρμηγκα. Το βλέμμα της μόλις καταδέχεται να εγγίσει τα ορατά πράγματα του ταπεινού μας κόσμου κι όταν το κάνει παίρνει τόνους συγκατάβασης... Φτωχιά; Πρέπει να την προσέξεις από πολύ κοντά για να το δεις. Το ύφος της, που βγαίνει από μια ψυχή δυναμική, σκορπάει και διώχνει την εντύπωση της φτώχειας – ένα κορμί τεζαρισμένο διαρκώς μαχητικά κατά της ίδιας της φτώχειας, λες που αγωνίζεται κάθε στιγμή να τη νικήσει και το καταφέρνει θριαμβευτικά. Κρατάει στο χέρι ένα ζευγάρι σκουριασμένα φασαμέν, σηκώνει το χέρι με αργό ρυθμό, σηκώνει τα φρύδια με αργότερο, πηγαίνει πιο πίσω το κεφάλι και κοιτάζει απ' τα δυσθεώρητα εκείνα ύψη μιας ακλόνητης αυτοπεποίθησης τα φτωχά πλάσματα του Θεού που συμβαίνει να κυκλοφορούν ολόγυρά της...».

Έτσι περιγράφει ο Ψαθάς την ηρωίδα του στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του. Το παρατσούκλι της ήταν «πυργοδέσποινα του Βού-θουλα», μια και ο ημιυπόγειος «πύργος» της βρισκόταν στη γειτονιά του Βούθουλα, όπως λεγόταν τότε η περιοχή Ακαδημίας Πλάτωνος. Η ίδια όμως προτιμούσε να την αποκαλεί «Μπύθουλα».

«Βούθουλας. Κακόχη της φαινόταν η λέξη. Δύο «ου» στη σειρά έδιναν λαϊκή απήχηση στο όνομα που άγγιζε τα όρια του χυδαίου μ' εκείνο το βάρβαρο βήτα στην αρχή. Το «μπυ» της πήγαινε καλύτερα. Ήταν πιο σικ, πιο αριστοκρατικό. Είχε έστω και μια ελαφριά ανάμνηση από την αξιαγάπητη πατρίδα του Ρακίνα Μπύθουλας! Έτσι τον προτιμούσε η Σουσού. Και της φαινόταν πως με τη μικρή αυτή λεκτική διόρθωση γινόταν πιο ευπρόσωπη η αθλιότητα της γειτονιάς όπου γεννήθηκε και ζούσε...».

Ο Βούθουλας ή «Μπύθουλας» όπως το λέει η Μαντάμ Σουσού, ήταν η Ακαδημία Πλάτωνος, μια λαϊκή γειτονιά, που έκρυβε κάτω από τα φτωχικά σπίτια της ένα μεγάλο κομμάτι της αρχαίας Αθήνας.

Θα έπρεπε όμως εδώ, στο ξεκίνημα στη γέννηση της Μαντάμ Σουσούς, θα έπρεπε να κοιτάξουμε και γύρω, τον κοινωνικό περίγυρο στον οποίο γεννήθηκε και μεγάλωσε ο συγκεκριμένος χαρακτήρας. Η Ελλάδα, η Αθήνα στο φινάλε του μεσοπολέμου, εκεί λίγο πριν την κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δεν ήταν βέβαια ούτε ειδυλλιακή, ούτε ξένοιαστη, αντίθετα με ό,τι προσπαθούν να μας πείσουν οι ταινίες, τα βιβλία, οι καρτ-ποστάλ, τα τραγούδια, ακόμη και οι αναμνήσεις ανθρώπων εκείνης της εποχής. Η Ελλάδα ήταν υπό τη δικτατορία του Μεταξά από το 1936, δύο εκατομμύρια σχεδόν πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία είχαν κατακλύσει από άκρη σε άκρη τη χώρα από το 1922 και το 1938 ακόμα τα πράγματα ήταν δύσκολα γι' αυτούς, υπήρχε απίστευτο άνοιγμα ψαλίδας μεταξύ φτώχειας και πλούτου.

Ο μύθος του Κολωνακίου, όπου μένει ο καλός κόσμος, εκεί στον μεσοπόλεμο άρχισε να δημιουργείται και οι άνθρωποι που ήταν πλούσιοι θεωρούνταν και «αριστοκράτες». Ο Βούθουλας ή «Μπύθουλας» όπως το λέει η Μαντάμ Σουσού, ήταν η Ακαδημία Πλάτωνος, μια λαϊκή γειτονιά, που έκρυβε κάτω από τα φτωχικά σπίτια της ένα μεγάλο κομμάτι της αρχαίας Αθήνας. Στο Κολωνάκι οι άνθρωποι ήταν πλούσιοι και αριστοκράτες και στον Βούθουλα ήταν φτωχοί. Μπορεί σήμερα να ακούγεται κακόχη η λέξη Βούθουλας, αλλά προπολεμικά υπήρχαν περιοχές με τέτοια ονόματα – δεν είναι δουλειά αυτού του κομματιού να ασχοληθεί με αυτό το θέμα όμως...

Επίσης να τονίσουμε ότι το όνομα Σουσού –πού να ξανατολήσει βέβαια να το χρησιμοποιήσει άνθρωπος μετά το 1939– ανήκει μάλλον στην κατηγορία των ονομάτων, ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα του μεσοπολέμου που ανεξάρτητα από το επίθετό τους, που μπορεί μερικές φορές να ακούγονταν κακόχη, να ήταν πολύ ελληνικό ή και... τουρκομερίτικο όσον αφορά στους πρόσφυγες, αλλά το μικρό τους όνομα μπορεί να ήταν... Ριής, Ντινής, Ντορέτ, Σουσού, για να θυμίζει κάτι γαλλικό, μια και η γαλλική κουλτούρα ήταν τότε της μόδας.

Η Μαντάμ Σουσού είναι ένα παιδί της εποχής της. Όταν η φτώχεια είναι μεγάλη και η απόσταση για μια καλύτερη ζωή καλύπτεται μόνο σε σκάλα από λεφτά, άμα δεν αντέχεις ή δεν θες αυτό που ζεις και θες κάτι καλύτερο, αν η μιζέρια σε πνίγει, αν η φτώχεια στραγγαλίζει το όνειρο, ή αν είσαι απλώς φαντασμένος ή φαντασμένη, τότε ιδού η Μαντάμ Σουσού, σαν πρότυπο μιας κατάστασης και μιας εποχής. Μιας εποχής; Απ' ό,τι απέδειξε η διάρκεια της Σουσούς όχι μόνο μιας εποχής, αλλά για να κατακτήσεις την αιωνιότητα στην τέχνη, πρέπει καταρχάς να εκφράσεις την εποχή σου.

Η διαδρομή της Σουσούς από το 1939 που δημοσιεύτηκε στον «Θησαυρό» μέχρι σήμερα.

Ας δούμε όμως λοιπόν ποια ήταν η διαδρομή της Σουσούς από το 1939 που δημοσιεύτηκε στον «Θησαυρό» μέχρι σήμερα. Και πριν από αυτό να πούμε τι ακριβώς ήταν αυτός ο «Θησαυρός» στα σπλάχνα του οποίου γεννήθηκε η Σουσού για την προπολεμική Ελλάδα. Σε μια «φτωχή, πλην τίμια» προπολεμική Ελλάδα με λίγες εφημερίδες, σαν τα «Αθηναϊκά Νέα» και το «Ελεύθερον Βήμα» του Δημητρίου Λαμπράκη, την «Καθημερινή» του Γεωργίου Βλάχου, την «Εστία» των αδελφών Κύρου, το «Έθνος», το «Ελληνικόν Μέλλον» ή την «Ακρόπολιν» και βέβαια τη θρυλική «Μακεδονία» του Βελλίδη, όλες εφημερίδες με πολιτικό κύρος και δύναμη αλλά μικρή σχετικά κυκλοφορία, υπήρχαν λίγα αλλά οικογενειακά περιοδικά, τα οποία φιλοξενούσαν στις σελίδες τους από δημοσιογράφους μέχρι λογοτέχνες και από γελοιογράφους μέχρι θεατρικούς συγγραφείς. Μια έντυπη ψυχαγωγία μιας εβδομάδας για όλη την οικογένεια σε περιοδικά σαν το «Μπουκέτο», το «Ρομάντσο», το «Κινηματογραφικός Αστήρ» που ασχολείτο κυρίως με το σινεμά, και βέβαια ο «Θησαυρός» που για πολλές δεκαετίες ήταν ένα περιοδικό θρύλος. Το περιοδικό «Οικογενειακός Θησαυρός» που κυκλοφόρησε πολλά χρόνια μετά σαν συνέχεια του «Θησαυρού» δεν είχε καμία σχέση με εκείνον, τον παλιό «Θησαυρό» και τη δύναμη που είχε στην καθημερινή ζωή, στη γυναίκα και στην οικογένεια. Ένα χρηστικό και ψυχαγωγικό φτηνό περιοδικό. Εκεί λοιπόν γεννήθηκε η Σουσού, σε ένα περιοδικό που διάβαζε μετά μανίας όλη η Ελλάδα και προσέξτε τώρα τη διαδρομή της...

Ο κορυφαίος Έλληνας γελοιογράφος Φωκίων Δημητριάδης έφτιαξε το σκίτσο της Μαντάμ Σουσουύς.

Το 1940, το καλοκαίρι, στην επιθεώρηση «Η πεντάμορφη» των Γιαννουκάκη-Ευαγγελίδη που ανέβηκε στο θέατρο «Αθηναίον» στην οδό Πατησίων εμφανίζεται για πρώτη φορά η Σουσουύς σαν νούμερο, με τη μεγάλη πρωταγωνίστρια Μαρίκα Νέζερ στον ομώνυμο ρόλο και τον Σταύρο Ιατρίδη, έναν επίσης σπουδαίο καρατερίστα της επιθεώρησης ως Παναγιωτάκη. Θα είναι η πρώτη από μια σειρά επιθεωρήσεων και στην Κατοχή αλλά και μετά, όπου η Σουσουύς θα υπάρξει σαν πρωταρχικό νούμερο.

Την ίδια χρονιά, το 1940, το τραγουδάκι της Μαντάμ Σουσουύς, σε μουσική Λεό Ραπίτη και στίχους Μάνεση-Ρηγόπουλου, κυκλοφορεί σε δίσκο, όπου το τραγουδούν ο Νίκος Γούναρης, ο Ρένος Τάλμας και ο Μπέμπης Βουγάς και κάνει πάταγο.

Εκεί, στα 1940 ο κορυφαίος Έλληνας γελοιογράφος Φωκίων Δημητριάδης που ήταν και συνάδελφος του Ψαθά στην εφημερίδα «Αθηναϊκά Νέα» έφτιαξε το σκίτσο της Μαντάμ Σουσουύς και το χρησιμοποίησε στις γελοιογραφίες του. Μάλιστα στα χρόνια του ελληνο-ιταλικού πολέμου η συγκεκριμένη γελοιογραφία έκανε πάταγο και μια καρτ-ποστάλ με αυτήν στα ελληνικά και στα αγγλικά, κυκλοφόρησε και στο εξωτερικό όπου είχε τεράστια επιτυχία. Μάλιστα σε μία από αυτές η Σουσουύς με το γνωστό ύφος, το σκυλάκι και τα φασαμέν, λέει στον πιστό της υπηρέτη Λεό, κοιτώντας αφ' υψηλού έναν πεσμένο ιταλό στρατιώτη –ή στον Ντούτσε, δεν θυμάμαι καλά–: «Λεό, φέρε σε παρακαλώ χαβιαράκι και σαμπάνια για τον πτωχό Ιταλό...».

Θέλω να παίξω τη... Μαντάμ Σουσουύς. Εμβρόντητος εγώ: Εσείς κ. Βεάκη; Εγώ θα παίξω τον Παναγιωτάκη.

Σε εκείνο τον φοβερό χειμώνα του 1940-41 που υπήρχε πόλεμος, αλλά υπήρχε και εθνική ανάταση ο Ψαθάς κυκλοφορεί σε βιβλίο τα χρονογραφήματα με τη Σουσουύς, δίνοντάς τους μια ολοκληρωμένη λογοτεχνική μορφή, και παρά τον πόλεμο το βιβλίο ξεπουλάει αμέσως, πουλώντας 4.000 αντίτυπα, τρομακτικός αριθμός για την εποχή, ενώ μέχρι σήμερα δεν έχει πάψει να αποτελεί το best-seller του.

Σε χρονογράφημά του στα «Νέα» στις 17.2.1972 ο Ψαθάς θυμόταν για την πρόταση που του είχε κάνει ο Αιμίλιος Βεάκης το 1942: «Θέλω να παίξω τη... Μαντάμ Σουσουύς. Εμβρόντητος εγώ: Εσείς κ. Βεάκη; Εγώ θα παίξω τον Παναγιωτάκη. Τη Σουσουύς θα την κάνει η Κατερίνα».

Έτσι, ενώ πολλοί θίασοι και πολλές πρωταγωνίστριες ζητούν από τον Ψαθά μια θεατρική μεταφορά της Σουσουύς –ακόμα και η Μαρίκα Κοτοπούλη– και δεδομένου ότι ο Ψαθάς είχε ήδη το πρώτο του θεατρικό έργο, «Το Στραβόξυλο», να γνωρίζει τεράστια επιτυχία στο θέατρο, η Κυρία Κατερίνα με τον κορυφαίο Αιμίλιο Βεάκη στον ρόλο του Παναγιωτάκη και τον Σπύρο Μουσούρη ως Καντακουζηνό, ανεβάζει τελικά τη «Μαντάμ Σουσουύς» στο θέατρο, το καλοκαίρι του 1942, γραμμένη από τον Ψαθά, στο θερινό θέατρο «Κατερίνας», στην πλατεία Βικτορίας και γίνεται χαλασμός. Τη σκηνοθεσία υπογράφει ο Γιαννούλης Σαραντίδης και τα σκηνικά ο Γιώργος Βακαλό. Εκτός από την Κατερίνα, τον Βεάκη και τον Μουσούρη, τους υπόλοιπους ρόλους ερμηνεύουν: Χριστίνα Καλογερίδου (Κυρά Κατίνα), Τίτος Βανδής (Σωφέρ),

Νίκος Χατζίσκος (Κοκό), Ασπασία Παπαθανασίου (Μια κυρία του Κολωνακίου), Δήμος Σταρένιος (Λεό), Θόδωρος Μοριδής (Σταθόπουλος), Τζόλυ Γαρμπή (Κυρία Ζαφειρίου), Τίτος Φαρμάκης (Αρχαιολόγος), Σμαράγδα Βεάκη (Κυρία Αλεπούδη), Κώστας Οικονομίδης (Τεό), Νίκος Ζωγράφος (Τζων Τριφύλλης) κ.ά.

Σε ένα γράμμα του, ο κορυφαίος Έλληνας ηθοποιός του 20^{ου} αιώνα, Αιμίλιος Βεάκης, προς τον Δημήτρη Ψαθά, στις 10.7.1941 σημειώνει: «Αυτή η τραγική ύπαρξη, η Σουσου σου, αυτός ο θηλυκός Δον Κιχώτης, ο καθάριος Ρωμαίικος, είν' ένα τεράστιο κωμικοτραγικό σύμβολο της μικροαστι-κής μεγαλομανίας του λαού μας, μεγαλομανίας που περικλείνει όλες τις αιτίες και τις βαθύτερες αφορμές της τραγικής του μοίρας. Και ακόμα το μπάσιμο της Σουσούς μέσα στη λεγόμενη αριστοκρατία μας, που, κατά το πλείστο, από Σουσουδες αρσενικές ή θηλυκές αποτελείται, μα με ψυχή κατώτερη πολύ απ' τη δική της, είναι μέσα στο υπέροχο βιβλίο σου η κλασικότερη σάτιρα, που θα μπορούσε να γραφτεί για τη γελοία και δυστυχισμένη αυτή τάξη, που το σάρωμά της κάποτε θα σημάνει τη δόξα εκείνων που τη γνώρισαν τόσο βαθιά και τόσο σοφά τη σατίρισαν όπως εσύ. Γράφεις στον πρόλόγό σου να προσέξουν το γνώρισμα του εαυτού τους οι αναγνώστριές σου. Γιατί όχι κι οι αναγνώστες σου; Πόσους αρσενικούς Σουσουδες δεν βλέπουμε τάχα κάθε μέρα ακόμα και σ' αυτούς τους καλλιτεχνοφιλολογικούς κύκλους μας; Εγώ υπόφερα τραγικά από έναν τέτοιο αρσενικό Σουσου ως τα προχτές: αν αντικαταστήσεις τα φασαμέν με μian εγγλέζικη πίττα, δεν έχεις τάχα μπρος σου τον... Μπαστουνόπουλον, και μαζί μ' αυτόν ολόκληρο το κράτος της 4^{ης} Αυγούστου;».

*Αυτή η τραγική ύπαρξη, η Σουσου σου, είν' ένα τεράστιο
κωμικοτραγικό σύμβολο της μεγαλομανίας του λαού μας
που περικλείνει όλες τις αιτίες της τραγικής του μοίρας.*

Η τεράστια βέβαια επιτυχία της Κυρίας Κατερίνας με τη «Μαντάμ Σουσου» και μάλιστα στην καρδιά της Κατοχής, έκανε πολλές πρωταγωνίστριες να θέλουν να ενσαρκώσουν τη θρυλική πυργοδέσποινα του «Μπύθουλα» κι εκτός από την Κυρία Κατερίνα που ξανάπαιξε κυρίως σε περιοδείες πολλές φορές τη Σουσου, θα έπρεπε να σημειώσουμε τη Μαίρη Αρώνη, που έπαιξε πολλές φορές τον ρόλο σε περιοδείες, να πούμε για τα ανεβάσματα του έργου στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Αίγυπτο –τότε που υπήρχε ακμάζων Ελληνισμός στην Αίγυπτο– αλλά και στις ΗΠΑ.

Η τελευταία Μαντάμ Σουσου στο θέατρο είχε τη μορφή της Άννας Παναγιωτοπούλου (έως την παρούσα παράσταση του ΚΘΒΕ) το 1998 στο Θέατρο Βρετανία, σε σκηνοθεσία Βαγγέλη Θεοδωρόπουλου και μουσική Διονύση Τσακνή, με τον Σταύρο Παράβα ως Παναγιωτάκη και τον Νίκο Γαλανό ως Μηνά Καντακουζηνό...

Το 1948 ο, σε βρεφική ηλικία ακόμα, ελληνικός κινηματογράφος, απευθύνθηκε επίσης στη «Μαντάμ Σουσου» για να προσελκύσει το λιγοστό ακόμα τότε κοινό του και μια ταινία σε παραγωγή της ΜΕΓΑ ΦΙΛΜ και σκηνοθεσία –για πρώτη και τελευταία φορά στο σινεμά– του εξαιρετικού θεατρικού σκηνοθέτη Τάκη Μουζενίδη και με το ιδανικότερο ίσως καστ για τη Σουσου, όλων των εποχών: Μαρίκα Νέζερ ως Σουσου, Βασίλης Λογοθετίδης ως Παναγιωτάκης και Γιώργος Παππάς ως Καντακουζηνός. Δίπλα τους μερικοί νέοι τότε ηθοποιοί όπως ο Μίμης Φωτόπουλος, ο Ντίνος Ηλιόπουλος και η Ελένη Χατζηαργύρη, ενώ τη μουσική υπέγραφε ο Κώστας Γιαννίδης και το σενάριο ο Νίκος Τσιφόρος. Ήταν μια καλή παραγωγή για τα μέτρα της εποχής, είχε κι επιτυχία για τα μέτρα πάλι της εποχής, αλλά δυστυχώς η ίδια η εποχή με την πρωτόγονη ακόμη τεχνική της στο ελληνικό σινεμά μάλλον την αδίκησε.

Το 1950 το ραδιόφωνο είχε πολύ περισσότερη δύναμη από αυτή που έχει σήμερα η τηλεόραση κι έχει ήδη αρχίσει η συνήθεια των ραδιοφωνικών σήριαλ, τα οποία συνήθως προσέφεραν διαφημιστικές εταιρείες. Ένα από αυτά τα ραδιοφωνικά σήριαλ ήταν και η «Μαντάμ Σουσου» σε ραδιοσκηνοθεσία του Μήτσου Λυγίζου και με εξαιρετική Σουσου τη Γεωργία Βασιλειάδου.

Ο ελληνικός κινηματογράφος, απευθύνθηκε στη «Μαντάμ Σουσου»

για να προσελκύσει το λιγοστό ακόμα τότε κοινό του με το ιδανικότερο ίσως καστ για τη Σουσου, όλων των εποχών.

Το 1972 η «Μαντάμ Σουσου» πήρε την άγουσα για την, νέα ακόμα, ελληνική τηλεόραση κι ένα σήριαλ 65 επεισοδίων για την τότε YENEΔ σε σενάριο του ίδιου του Ψαθά, που έκανε και την επιλογή των ηθοποιών και παραγωγή του έμπειρου στο είδος Γιώργου Ράλλη, είχε πολύ μεγάλη επιτυχία με Σουσου την Άννα Παϊταζή, Παναγιωτάκη τον Ιάκωβο Φαρά και Καντακουζηνό τον Δημήτρη Καλλιβικά. Σε μια συνέντευξή του τότε στον «Ταχυδρόμο», στον Νίκο Αναστασόπουλο, ο Μήτσος Λυγίζος, σκηνοθέτης της σειράς, δήλωνε: «Η Μαντάμ Σουσου δεν είναι μια αστεία καρικατούρα όπως ορισμένοι είχαν επιχειρήσει να την ερμηνεύσουν, παρασυρμένοι ίσως από τα σκίτσα του Φωκίωνα Δημητριάδη. Είναι χαρακτήρας πολύπλευρος, δραματικός ίσως στη θεληματική απομόνωσή του, αναγκασμένος να ζει μέσα στον κυκεώνα των ψευδαισθήσεών του. Ο Ψαθάς δεν ήθελε να τη διακωμωδήσει. Την αγαπούσε και την κατανοούσε, όπως και όλους άλλωστε τους ήρωές του. Γι' αυτό και ήταν απόλυτα ικανοποιημένος από την τηλεοπτική ερμηνεία του έργου του».

Και βέβαια το 1982 στην ET2 η Μαντάμ Σουσου πήρε σάρκα και οστά από την Άννα Παναγιωτοπούλου, σε σκηνοθεσία του Θανάση Παπαγεωργίου, ο οποίος έπαιξε και τον Παναγιωτάκη, και τον Άγγελο Αντωνόπουλο ως Καντακουζηνό. Η σειρά δεν είναι μόνο ότι είχε πολύ μεγάλη επιτυχία, είναι και ότι ευτυχώς διασώθηκε και παίχθηκε και παίζεται συχνότατα από το κρατικό μας κανάλι. Γι' αυτή τη δουλειά του ο έμπειρος Θανάσης Παπαγεωργίου είχε δηλώσει: «Ο χαρακτήρας της Σουσούς είναι γεμάτος ανασφάλεια μια που την ασφάλεια την έχει τοποθετήσει στον πλούτο. Ονειρεύεται το Κολωνάκι, όχι για να καλοπεράσει, αλλά για να σιγουρευτεί, για να καταξιωθεί κοινωνικά. Η Σουσου είναι για μένα πάντοτε επίκαιρη. Σουσουδισμός υπήρξε, υπάρχει και θα υπάρχει στην κοινωνία μας».

Η Σουσου είναι για μένα πάντοτε επίκαιρη. Σουσουδισμός υπήρξε, υπάρχει και θα υπάρχει στην κοινωνία μας.

Αντίθετα με πολλά έργα των ανθρώπων που υπηρετούσαν τότε το λεγόμενο «ελαφρό» θέαμα, που μόνο ελαφρό δεν ήταν βέβαια, η «Σουσου» γνώρισε πολύ μεγάλη αποδοχή και από κριτικούς και πνευματικούς ανθρώπους. Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος: «Αν όχι και μοναδικό, τουλάχιστον σπανιότατο, Η «Μαντάμ Σουσου» του κ. Δ. Ψαθά πρωτοδημοσιεύτηκε σ' ένα εβδομαδιαίο περιοδικό, κι είχε τέτοια επιτυχία κι έκανε τέτοια φήμη, ώστε κατόπιν που βγήκε και σε βιβλίο έγινε ανάρπαστο. Σήμερα, η ηρωίδα του κ. Ψαθά είναι πασίγνωστη και δημοφιλέστατη. Την ξέρουν, την αναφέρουν ακόμα κι εκείνοι

που δεν εδιάβασαν το μυθιστόρημά της. Κι εγώ τό 'χα καύχημα πως ζωντάνεψαν μερικά πρόσωπα από βιβλία μου, κι εγώ νόμιζα πως άκουγα συχνά «είναι τύπος Φωτεινής Σάντρη» ή «είναι τύπος Παναγή Βιολάντη». Αλλά, ήταν αυταπάτη! Μόνο τη Μαντάμ Σουσου άκούω αληθινά κάθε μέρα, κάθε ώρα, κι από κάθε λογής ανθρώπους. Ένα πρωί, στο Ζάππειο –γεγο-νός– εμφανίστηκε κάποιος ζευγάρι. Η κυρία φορούσε μικρό καπελάκι με φτερό κι είχε τη μύτη λιγάκι σηκωμένη. Την είδαν κάτι παιδιά που ηλιάζονταν στους πάγκους κι εφώναξαν με γέλια «Να η Μαντάμ Σουσου!».

Η κυρία τότε είπε: «Για μένα το λένε!». Και πιάνοντας τον άντρα απ' το μπράτσο, απομακρύνθηκε γελώντας κι η ίδια. Τέτοια δημοτικότητα δεν την αξιώθηκε ποτέ δικό μου πρόσωπο, ούτε άλλο συγχρόνου συγγραφέα. Το βιβλίο είχε όλη την έκτακτη αυτή επιτυχία γιατί ο τύπος της ηρωίδας του είναι γενικός, καθολικός. Δεν υπάρχει ίσως γυναίκα που να μην έχει μέσα της πολλή ή λίγη Μαντάμ Σουσου!... Ο αναγνώστης του κ. Ψαθά αναγνωρίζει την ηρωίδα του σε όλες σχεδόν τις γυναικείες γνωριμίες του...».

Ο Ψαθάς επέτυχε κάτι, που ελάχιστοι μέχρι στιγμής, όχι μονάχα ευθυμογράφοι, γενικότερα κατάφεραν στη χώρα μας: Να πλουτίσει τη λογοτεχνία μας μ' έναν ζωντανό ανθρώπινο τύπο.

Ο έγκυρος κριτικός του «Βήματος» Βάσος Βαρίκας, έγραφε στις 3 Νοεμβρίου του 1950: «Ο Ψαθάς επέτυχε κάτι, που ελάχιστοι μέχρι στιγμής, όχι μονάχα ευθυμογράφοι, γενικότερα κατάφεραν στη χώρα μας: Να πλουτίσει τη λογοτεχνία μας μ' έναν ζωντανό ανθρώπινο τύπο. Και μονάχα η σύλληψη και η δημιουργία της «Μαντάμ Σουσου» αρκεί, νομίζω, να εξαφανίσει οποιαδήποτε αμφιβολία σχετικά με την αξία του πεζογραφικού ταλέντου που διαθέτει ο κ. Ψαθάς».

Ο Ψαθάς έδωσε μέσα στη θολή προπολεμική ατμόσφαιρα το πρώτο ράπισμα σε μια πάσχουσα τάξη, με τη βεντάλια της πυργοδέσποινας του Βούθουλα.

Ενώ ο Γιώργος Χατζίνης στη «Νέα Εστία» τον Απρίλιο του 1947 σημειώνει: «Η Μαντάμ Σουσου δεν είναι μία συνισταμένη των τάσεων και των αδυναμιών μιας σημαντικής μερίδας της κοινωνίας, τραβηγμένη ως το κωμικό, το εκπληκτικό και το παράδοξο... Ο τύπος αυτός είναι τόσο γεμάτος από ζωή, ώστε όλη η γενναία δόση υπερβολής με την οποία προβάλλεται, ν' απορροφείται χωρίς κόπο και να μετουσιώνεται σε δημιουργία...».

Ο Γ. Μακρής στον «Νεολόγο Πατρών» στις 29.7.1951 δίνει τη δική εκδοχή για την πυργοδέσποινα του Βούθουλα: «Με τη Μαντάμ Σουσου ο Ψαθάς έδωσε μέσα στη θολή προπολεμική ατμόσφαιρα το πρώτο ράπισμα σε μια πάσχουσα τάξη, με τη βεντάλια της πυργοδέσποινας του Βούθουλα».

Και φυσικά μην ξεχάσουμε, σε αυτή τη μικρή επιλογή από τα άπειρα κομμάτια που έχουν γραφτεί για την αθάνατη ηρωίδα του Ψαθά, αυτά που έγραψε ο πρύτανης των Ελλήνων χρονογράφων, Παύλος Παλαιολόγος στο «Ελεύθερον Βήμα» στις 21.6.1942, σε ένα κομμάτι του με τίτλο «Το μυστικό της

Σουσούς»: «Σε τι οφείλει την τόση συρροή θεατών αυτή η Σου-σού, που μέσα σε λίγα χρόνια έγινε μορφή πανελ-λήνια; Τρομάζετε να βρείτε μια καρέκλα. Κόσμος πάσης μορφής. Και δεν είναι μόνο η τάξη στην οποία την κατήντησε ο πλούτος της. Καθυστερημένος θεατής της κωμωδίας του κ. Ψαθά προσπαθώ να λύσω το μυστήριο της εφόδου στο ταμείο του θεάτρου της Πλατείας Κυριακού. Είναι η εξαιρετική δημοτικότητα που απέκτησε η μαντάμ του Μπύθουλα; Είναι το χοντρό γέλιο με το οποίο, στον τόπο αυτό της θλίψεως, ευεργετεί ο κ. Ψαθάς τους θεατές και τους αναγνώστες του; Είναι η περιέργεια του κοινού να δει την Κυρία Κατερίνα σε μια κωμωδία πλούσιου γέλιου, στην οποία για πρώτη, νομίζω, φορά δοκιμάζει τις πολύμορφες δυνάμεις της; Είναι η επιθυμία να γνωρίσουν έναν καλλιτέχνη του αναστήματος του Βεάκη, τραγικό βασιλέα των Θηβών χτες, Παναγιωτάκη στη συνοικιακή αυλή σήμερα; Θα είναι κι αυτά. Υπάρχει όμως κι ένας ακόμα παράγων πολύ ισχυρότερος. Ο κράχτης που συγκεντρώνει τα πλήθη βρίσκεται σ' εμάς τους ίδιους. Σε κοινωνία νεοσύστατη όπως η δική μας, που μέσα σ' εκατόν είκοσι χρόνια εδημιούργησε τόσο τεράστιες αποστάσεις, ώστε νά 'χει τον Βούθουλα και το Κολωνάκι της, πώς μπορούσε να μην σχηματιστεί ατμόσφαιρα Σουσουδισμού; Κάποια Σουσού κατά έναν τρόπο όλο και θα κρύβεται μέσα μας. Μια Σουσού που, όταν βρίσκεται στην αφητηρία της – υπόγειο, τσόκαρο και κρεμμύδι– ατενίζει το τέρμα των ονείρων της κι όσο δεν φτάνει σ' αυτό, το λαχταρά, αλλά συγχρόνως το δυσφημεί και το ειρωνεύεται. Όταν δε η μοίρα την ευνοήσει, όπως η μοίρα ευνόησε τη Σου-σού, τότε είτε το θέλει είτε όχι, οι σκέψεις, οι αναμνήσεις, οι φόβοι, οι νοσταλγίες, κάποτε στρέφονται προς το σημείο της εκκίνησης.

Αν εξαιρέσετε, είκοσι, τριάντα, πενήντα ονόματα που έχουν να επιδείξουν παλιές περγαμηνές ευγενείας, σε κάποιο Βούθουλα πρέπει ν' αναζητήσετε το λίκνο της λοιπής αριστοκρατίας. Κάντε πως ξύνετε λίγο τον καλό μας κόσμο. Πριν φτάσετε στην τρίτη γενιά, θα προσκρούσετε στη γκλίτσα και στο τσαρούχι του προπάτορος. Σ' αυτό αποδίδω τη συρροή των θεατών. Όσοι μεν δεν τα κατάφεραν να ξεφύγουν από την αυλή βλέπουν με χαιρεκακία τη γελοιοποίηση της Σουσούς και ευφραίνονται. Όσοι πάλι έχουν αποκτήσει φράκο, μέγαρο, λιμουζίνα –τι άλλο χρειάζεται για να μπειτε στη χορεία των εγχωρίων αριστοκρατών– πηγαίνουν στο θέαμα με την υποσυνειδητή διάθεση να ανατρέξουν στις παλιές σελίδες της προσωπικής τους ιστορίας... Γιατί να κρυβόμαστε; Η Σουσουδοπληξία αποτελεί κατάσταση. Σουσουδοφέρνει κατά έναν τρόπο το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού μας κι έρχεται –αλίμονο– ώρα, ώρα κακιά, που «πριν αλέκτωρ φωνήση» απαρνούμαστε το παρελθόν και αγωνιούμε από τον φόβο μήπως αποκαλυφθεί η ταπεινή μας Βηθλεέμ, όπου είδαμε το φως της ζωής, και είμαστε έτοιμοι να κατεδαφίσουμε τον Μπύθουλα για να μην αποκαλυφθεί το επάγγελμα του μπαμπά, και κρύβουμε από τους ξένους μας τον παππού για να μην προδώσει η εμφάνισή του τα περασμένα, και δασκαλεύουμε τη μαμά για να μην μας εκθέσει η φλυαρία της στον κόσμο των καλεσμένων μας...».

Σε κοινωνία νεοσύστατη όπως η δική μας, που μέσα σ' εκατόν είκοσι χρόνια εδημιούργησε τόσο τεράστιες αποστάσεις, ώστε νά 'χει τον Βούθουλα και το Κολωνάκι της, πώς μπορούσε να μην σχηματιστεί ατμόσφαιρα Σουσουδισμού;

Όμως όσο κι αν ασχολήθηκαν σημαντικοί άνθρωποι με αυτόν τον χαρακτήρα-φαινόμενο, το θέμα είναι ότι ένας ολόκληρος λαός, εδώ κι 73 χρόνια, ασχολείται, αγαπάει, σχολιάζει, διασκεδάει, γελάει, συμπονάει αλλά και συγχρόνως απεύχεται στο να της μοιάσει και αυτό τελικά είναι το πιο σημαντικό, αυτή είναι η δύναμη κι επιτυχία της αγέραςτης Σουσούς. Αυτή είναι η δύναμη κι η επιτυχία του Δημήτρη

Ψαθά. Τόσες δεκαετίες, στο πέρασμα των οποίων ο κόσμος έχει αλλάξει, κι όχι μόνο μία φορά, αποδεικνύεται περίτρανα πως μπορεί οι αποστάσεις να μίκρυναν, οι άνθρωποι να άλλαξαν, το χρήμα να άλλαξε πολλές φορές χέρια και τα συναισθήματα και οι αντιδράσεις των ανθρώπων να έχουν εξελιχθεί, ακόμα και σήμερα που ο κόσμος αλλάζει με αστραπιαία ταχύτητα και καταρρέουν όλα όσα θεωρούσαμε σίγουρα και σταθερά..., ακόμα και σήμερα υπάρχει μια θέση για τη Μαντάμ Σουσου, και θα υπάρχει όσο θα υπάρχει η τεράστια απόσταση μεταξύ Βούθουλα και Κολωνακίου...